

האינטרנט בהלכה

א האם יכול למנות שליח למכור את חמצו ע"י חתימת שטר הרשאה באינטרנט, שלא בפני השליח.
ב הפורץ למחשב של חברו ומעתיק בלא רשות חיבור של חברו, ע"י שמפרסם את החיבור באינטרנט בצירוף הודעה שחיבור זה נתון לרשות כל המעוניין בו, האם חייב בדיני אדם, או רק בדיני שמים.
ג אתר באינטרנט המציע למכירה מוצרים שונים שאפשר לקנותם גם במקום אחר, ורובו הגדול של חוג הקונים באתר זה נכרים המה, האם מותר להשאיר את האתר פתוח למכירה בשבת ויו"ט.

א יש לעיין בדין מכירת חמץ באינטרנט, דהיינו שממנה את הרב לשליח למכור את חמצו ע"י חתימת שטר הרשאה באינטרנט, האם מינוי זה יש לו תוקף. נראה דמינוי השליח אינו צריך מעיקר הדין מעשה קנין, אלא המינוי חל בדברים בלבד, ואין העושה את חברו לשלוחו צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בעלמא בינו לבין חברו, כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קפ"ב ס"א. רשאי אדם למנות את חברו לשליח אפילו שלא בפניו, וכן רשאי אדם למנות את שלוחו ע"י כתיבה וחתימה של שטר הרשאה שלא בפני השליח, ע' בשער הכולל שעל סדר מכירת חמץ לשו"ע הרב [אות ל"ח] שכתב: מי שרוצה למנות שליח למכור חמצו שלא בפניו¹ יכתוב בזה הנוסח: אני החתום מטה נותן כח ורשות לפלוני בן פלוני וכו'. נמצא, חתימת המוכר על כתב הרשאה באמצעות דואר אלקטרוני, אינה שונה במהותה מחתימת המוכר על שטר הרשאה שלא בפני השליח דמהני.

ויעוין בשו"ת מהרשד"ם [חו"מ סי' קמ"ו] שאחר שהביא דברי הרמב"ם [הל' שלוחין פ"א ה"א] והטור [סי' קפ"ב] שכתבו שמינוי שליחות אינו צריך קנין, אלא באמירה בינו לבין חברו חלה השליחות, הוסיף עוד ואמר: וא"כ יפה כח הכתיבה מהדיבור ודאי, ואחר שכתב בכתב ידו לשליח, ומינה והרשה ונתן לו כח יפה ויכולת מספיק, יש עליו לקיים כל מה שכתב בכתב ידו, וכל שכן וק"ו כאשר הוא דרך התגרים לעשות מעשיהם ע"י כתבים וכו', למדנו שמי שכותב לחברו שיעשה כך וכך, וחברו עשאו, המעשה קיים, ואי אפשר למשלח לערער על השליח כלום, עכ"ד מהרשד"ם. ולפי"ז מבואר דחתימת כתב הרשאה בדואר אלקטרוני, שהדרך כיום לקנות ולמכור בכה"ג, היא חתימה תקפה לדיני ממונות, וממילא ה"ה גם לענין מכירת חמץ.

ב בענין מי שפרץ למחשב של מחבר ספרים, והעתיק חיבור שהיה כתוב ואצור במחשב של המחבר בכוונה להוציאו לאור, והפורץ פירסם את החיבור ברשת האינטרנט בלא רשות המחבר, באופן שכל אחד יכול לקרוא במחשב שלו, וצירף עוד הודעה שחיבור זה נתון לרשות כל החפץ בו לעשות בו כרצונו. אדם אחר העוסק בהדפסת ספרים והפצתם, מצא את החיבור הנ"ל ברשת האינטרנט, וכאשר לא ראה עליו שום דרישה לזכות יוצרים, אלא אדרבה הודעה כי רשות יש לכל לעשות בחיבור כרצונו, הלך והדפיס את החיבור והפיצו ברבים, ובכך נגרם נזק למחבר שאיבד את זכות היוצרים להפיץ בעצמו את חיבורו. האם יש על הפורץ חיוב בדיני אדם על הנזק שנגרם על ידו למחבר.

בספר משפטי התורה [בבא קמא סי' ק"ב] כתב דנהי שהפורץ עשה דבר חמור שאסור מן התורה לעשותו, מ"מ אי אפשר לחייבו בדיני אדם על הנזק שגרם למחבר, וטעמו עפ"י המבואר במשנה בבא קמא [ע"ט ע"א] ובתוס' [שם ד"ה או שהוציאו] שאין גנב מתחייב על מעשהו אא"כ עושה קניני גניבה שעל ידם הוא מכניס את החפץ הגנוב לרשותו, וקניני גניבה אלו צריכים להיות דומים לאותם הקנינים שאפשר לקנות בהם חפץ דומה במקח וממכר. לפיכך הפורץ שהעתיק את החיבור שבמחשב, הרי לא עשה קנין להוציא את החיבור שהוקלד

1 כי בפניו המנהג הוא שכל אחד חותם על שטר יפוי כח הכללי כמשי"כ בשער הכולל שם. ונהגו לתת יתר תוקף למינוי השליחות ע"י קנין סודר, שהמשלח נוטל את סודרו של השליח ומגביהו, וכל זה אינו אלא לחיזוק בעלמא, ע' רמב"ם ה"ל מכירה פ"ה הי"ב והי"ג.

לרשות אחרת, אלא העתיקו כאשר החיבור נשאר במקומו באשר הוא שם², ונמצא שאין לפורץ המעתיק דין גנב אלא דין מזיק. אכן כיון שפעולת הנזק נעשתה אחר כך ע"י אדם אחר, שהעתיק את החיבור הנ"ל והוציא לאור, א"כ מעשה הפורץ אינו אלא בגדר גרמא בנוקין דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים על נזק שגרם למחבר, עכת"ד ויעו"ש.

ויל"ע בזה, דנראה דעצם העתקת החיבור מן המחשב הפרטי של המחבר, ופירסומו בלא רשות המחבר ברשת האינטרנט באופן שכל אחד יכול לקרוא בו במחשב שלו, בתוספת הודעה שחיבור זה נתון לרשות כל החפץ בו לעשות בו כרצונו, היא גופא מעשה מזיק לזכות היוצרים של המחבר, דיעוין בנתיבות המשפט] סי' רצ"א ס"ק ז'] שכתב דאם עשה מעשה בגוף החפץ, כגון שראובן נטל כלי מבית שמעון והניחו באם הדרך במקום שאינו משתמר, ודאי דחייב אפילו לא עשה קנין, דהא בגמ' ב"מ [כ"א ע"ב וכו"ה ע"ב] קרי ליה הש"ס אבידה מדעת למניח במקום שאינו משתמר, וכיון שהניחו במקום שאינו משתמר לגמרי עד שנקרא עליו שם אבידה, הוי כמאבדו ומפסידו בידים דחייב, ומשו"ה אפי' הוא אינו שומר, או שהיא שמירה בבעלים, חייב בכיו"ב, וה"נ שהוליקו ממקום המשתמר והניחו במקום שאינו משתמר לגמרי, הוי כמזיק בידים וחייב, עכ"ד³.

ולפי"ז נראה דפירסום החיבור באינטרנט ובצירוף הודעה שהכל רשאים לעשות בו כרצונם, הוי מעשה מזיק בידים, שקודם לכן היה החיבור אצור רק במחשב של המחבר, שמור ומוגן מפני כל אפשרות של נזק לזכות היוצרים שלו על חיבורו, ועתה הוציא הפורץ המעתיק את החיבור לרשות הרבים במקום שאין זכות היוצרים של המחבר משתמרת, וגרם לו בכך נזק, שעשה את חיבורו להפקר ואבידה מדעת לענין זכות היוצרים של מחברו.

ג אתר באינטרנט המציע למכירה מוצרים שונים שאפשר לקנותם גם במקום אחר, ורובו הגדול של חוג הקונים מאתר זה נכרים המה, האם מותר להשאיר את האתר פתוח למכירה בשבת ויו"ט, שכן סגירת האתר באינטרנט אפילו ליום אחד, יש בה הפסד מרובה, שהדרך של מו"מ באינטרנט הוא שהאתר פתוח כל הזמן למו"מ, ואם ימצא הקונה הנכרי שאין האתר פעיל, שוב לא ישוב אליו לבקרו עוד, ויל"ע בזה מכמה בחינות.

חדא, משום איסור מקח וממכר בשבת ויו"ט, דאע"ג שבדרך כלל אין נגמר הקנין באינטרנט לאלתר, דהיינו בשבת, אלא רק לאחר זמן, דהיינו ביום שני, מ"מ ביו"ט שחל באמצע השבוע, נגמר הקנין בו ביום. וע' בשו"ת הרע"א ז"ל [סי' קנ"ט] דהעושה מעשה קנין קודם שבת באופן שיחול הקנין בשבת, נמי הוי בכלל איסור דרבנן דמו"מ בשבת, דעצם חלות הקנין בשבת [אף בלא מעשה קנין בשבת], נמי אסרו חכמים בגזירת איסור קניה ומכירה בשבת. ולפי"ז אע"ג שכאן אין הישראל עושה שום מעשה קנין בשבת, אלא הנכרי הוא שעושה מעשה הקנין, מ"מ כיון שהכסף נקנה לישראל בשבת או ביו"ט, יש בזה איסור משום שחלות הקנין נגמר בשבת או ביו"ט. אכן בחזו"א [דמאי סי' ט' ס"ק י"ב] כתב להוכיח [מהא דיבמות צ"ג ע"א ור"ש דמאי פ"ד מ"ד] דלא כדעת הרע"א הנ"ל, ומסיק דחלות הקנין בלבד בשבת, בלא מעשה קנין, אינה בכלל שבות דאיסור מו"מ בשבת, וכדעת התרומת הדשן [סי' רס"ט] דמבואר להדיא בדבריו דס"ל דאין בחלות הקנין בשבת שום איסור, אם אינו עושה מעשה קנין בשבת⁴. וכ"כ להוכיח בצמח דוד [שעל שו"ת הרע"א סי' קנ"ט הנ"ל] לגר"ד ראפאפארט ז"ל. וכן נקט בשו"ת מהרש"ג [ח"ב או"ח סי' קי"ז] דלא כדעת הרע"א ז"ל הנ"ל [והביא שכ"כ נמי בדברי חיים בסוף חלק יו"ד, קונטרס מים חיים סי' ו'].

2 והכניסה בלא רשות לאתר שהחיבור הנ"ל נמצא בו, גם היא אינה נחשבת למעשה קנין, אלא הוי רק בגדר פתיחת הדלת של בית חברו.

3 וכ"מ בנתיבות המשפט שם סי' רצ"א ס"ק י"ד ועי' בקצות החושן סי' שי"ט ס"ק ג'.

4 בתרומת הדשן סי' רס"ט כתב לענין פדיון הבן דחל יום ל"א בשבת, דאין ליתן לכהן ה' סלעים בעי"ש ע"מ שיחול הפדיון בשבת, משום דבכה"ג לא יוכל לברך על הפדיון, וכן מתי יעשו את הסעודה ויעו"ש, ומבואר דמשום עצם חלות הפדיון בשבת ליכא איסורא. ועי' שו"ת תורה לשמה סי' ע"ז.

והוסיף עוד מהרש"ג ז"ל [שם סי' קי"ז] לענין השאלה שנשאל עליה, מכונת האוטומאט [vending machine] שמניחים אותה בחוץ ברה"ר, ונותנים בתוכה מיני ממתקים שונים, והמשליך בתוכה מטבע ויכול לפתוח תיבה קטנה וליקח הממתק בעד המטבע, ומכונה זו עומדת בחוץ ברה"ר גם בשבת קדש, ובאים הנכרים ומשליכים בה מטבע גם בשבת לקחת מיני ממתקים, האם יש כאן משום איסור מקח וממכר בשבת, והשיב מהרש"ג ז"ל דאם המכונה עומדת בחוץ ברה"ר מותר, כיון שאין הישראל עושה שום דבר בשבת, ושוב הביא דברי הרע"א ז"ל הנ"ל והשיג עליו, אלא שהוסיף דאף לדעת הרע"א ז"ל יש להתיר במכונת האוטומאט, דעד כאן לא אסר הרע"א ז"ל אלא היכא שיודע שיגמר הקנין בשבת, ולהכי ס"ל דהוי כמוכר או קונה בשבת, אבל במכונת האוטומאט, דכאשר נותן בה הישראל ממתקים לפני שבת, אינו קובע כלל זמן על מכירתם בשבת, ואין הישראל יודע כלל אם יבוא הנכרי לקנות בשבת או בחול, בכה"ג שרי אף לדעת הרע"א ז"ל לישראל ליתן הממתקים במכונה, והנכרי יקנה אימת שירצה, עכת"ד מהרש"ג ז"ל⁵, ולפי"ז ה"ה לענין האתר באינטרנט, דשרי להשאיר את האתר פתוח למכירה בשבת ויו"ט וכמשנ"ת.

עוד יש לעיין בזה משום איסור שכר שבת, ונראה דאין כאן משום שכר שבת, דאין כאן שכר עשיית פעולה, שאין המעות אלא עבור הסחורה הנמכרת, ע' נובי"ת או"ח סי' כ"ו בענין שכר הבלן עבור טבילה בחמין בשבת, שכתב דאין כאן איסור שכר שבת, שהרי שכר העצים ודאי מותר, דאטו מי שלוקח דבר מחברו בשבת לא יפרע לו בחול, וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים, עכ"ד, ור"ל דשכר העצים אינו בגדר שכר פעולה, ולא אסרו חז"ל שכר שבת אלא שכר פעולת פועל, או שכר פעולת כלים ובתים, או שכר פעולת ממון כהלוואת מעות ברבית לנכרי, אבל אין בכלל זה תשלום עבור חפץ שנטל ממנו בשבת, וממילא רשאי הבלן ליטול שכר עבודתו בבית המרחץ בהבלעה עם שכר העצים. ולפי"ז ה"ה התשלום שנוטל עבור החפץ, אינו בגדר שכר פעולה, אלא הוי בגדר תשלומי החפץ, וכיון דאין הישראל עושה שום מעשה מכירה בשבת, ליכא בכה"ג משום גזרת מקח וממכר, ואין לאסור את הרווח משום שכר שבת דלא חשיב שכר פעולה, וכחדא הוי עם דמי החפץ, ודמי להבלעת שכר הבלן עם דמי העצים וכמשנ"ת.

עוד יש לעיין בזה משום איסור 'לפני עור', דשמא ישראל יקנה באתר המכירה בשבת או ביו"ט. ונראה דכיון דאפשר לקנות את אותם המוצרים המוצעים למכירה באתר זה גם במקום אחר, אין כאן משום 'לפני עור', ע' גמ' ע"ז [ו' ע"ב] דאיסור לפני עור שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח, אינו אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, האחד מצד זה של הנהר, והשני מצדו השני של הנהר, דאי לא יהיב ליה, לא מצי שקיל, אבל אם אפשר לו לעשות את האיסור גם בלא שיושיט לו אחר, אין כאן איסור 'לפני עור', אלא דאכתי איכא איסור משום מסייע ידי עוברי עבירה, ע' תוס' שבת [ג' ע"א ד"ה בבא] ורא"ש [שם פ"א סי' א'].

ובהגהת הרמ"א יו"ד סי' קנ"א ס"ד כתב בשם י"א, הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיו"ב, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר, ויש מחמירין, ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, עכ"ד הרמ"א. וביאר הש"ך [שם ס"ק ו'] דברי הרמ"א, די"א קמא ס"ל דכל דלא הוי כמו תרי עברי דנהרא, ליכא משום לפני עור, והיש מחמירין ס"ל דמ"מ איכא איסור דרבנן אפילו בכה"ג דלא הוי כמו תרי עברי דנהרא, משום מסייע⁶. וכתב הש"ך [שם ס"ק ז'] בשם הד"מ דהטעם שהקל כאן הרמ"א, היינו משום דלא נחשבים העכו"ם לעובדי ע"ז כי לא הוזהרו על השיתוף, ולפי"ז לא שייך ההיתר אלא במילתא דעבודה זרה, וכ"כ בפתחי תשובה [שם ס"ק ג'] בשם חוות יאיר [סי' קפ"ה]. אכן הבית שמואל [אה"ע סי' ה' ס"ק י"ח] הביא דברי הרמ"א הנ"ל גם לענין איסור סירוס.

ויעוין עוד בש"ך [שם ס"ק ו'] דפליג על הרמ"א, וס"ל דאיסור מסייע אינו אלא בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור, משא"כ בנכרי וישראל מומר שאינו חייב להפרישו, ליכא נמי איסורא משום מסייע, וביאר הדגול

5 וכדבריו משמע בשו"ע סי' רמ"ה סי"ה וסי' ש"ז סי"ד.

6 ועי' שדי חמד מערכת וא"י: ולפני עור לא תתן מכשול, כלל כ"ו סי"ק ב'.

מרבבה דכונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו אלא אם עובר בשוגג, דכיון דשוגג הוא ויש ביד איש אחר להפרישו, חייב להפרישו, אבל בישראל שרוצה לעבור במזיד על איזו עבירה, אפילו אינו מומר גמור, אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, ועוד דכל עובר עבירה במזיד יקרא מומר לאותו דבר, עכת"ד. ובאבני נזר יו"ד סימן ט"ו [ס"ק ב'] ביאר דברי הש"ך הנ"ל כדגול מרבבה, והוסיף דהיינו מטעם דאין ערבות אלא היכא דלא פשע והוא שוגג. ועוד הביא האב"ן דברי הש"ך הנ"ל ביו"ד סי' קכ"ו [ס"ק ד'] וביאר טעמו בע"א, ומסיק: ואין לזוז מהוראת הש"ך. גם באגרות משה [יו"ד ח"א סי' ע"ב] נקט כביאור הדג"מ בש"ך והביא סיעתא לדבריו מגמ' ב"ק ס"ט ע"א ויעוי"ש.

עוד יש להעיר, דמש"כ הרמ"א הנ"ל בשם י"א דהיכא דיכול לקנות במקום אחר, ליכא משום לפני עור, דלא הוי כמו תרי עברי דנהרא, ע' שלטי הגיבורים פ"ק דע"ז [אות ב'] דנסתפק בזה⁷, ובפתחי תשובה [סי' קנ"א ס"ק ב'] הביא בשם אמונת שמואל [סי' י"ד] שחולק על הי"א הנ"ל, והקשה דא"כ יתבטל לגמרי הדין של משנתנו דאסור למכור לנכרי, דכי אין בכל העיר אחד שימכור בהמה או לבונה. וכן בביאור הגר"א ז"ל [שם ס"ק ח'] ובברכי יוסף שם הקשו על דעה זו מגמ' נדרים [ס"ב ע"ב] רב אשי הו"ל ההוא אבא [יער] זבניה לבי נורא, א"ל רבינא לרב אשי האיכא לפני עור לא תתן מכשול, א"ל רוב עצים להסקה נינהו, וקשה מכאן על דעת הי"א הנ"ל, דכי לא יכול היה הנכרי לקנות עצים במקום אחר⁸. ובמשנה ברורה סי' שמ"ז [ס"ק ז'] הביא דברי האמונת שמואל, הגר"א והברכ"י הנ"ל, דאפילו היכא דיכול לקנות במקום אחר נמי אסור משום לפני עור⁹.

ונראה דלא אסרו הגר"א ז"ל וסיעתו ביכול לקנות במקום אחר, אלא משום דבכה"ג שנצרך הוא לעזרת אחרים, דהיינו לעזרת המוכר, מקרי שהמוכר מכשילו, ולא שרי אלא היכא שיש בידו לעשות המעשה בעצמו בלא עזרת זולתו. אכן בקניה באינטרנט, אין הוא נצרך כלל להשתתפות המוכר, שהרי האתר פתוח לפניו כל הזמן ויכול הוא לקנות בעצמו אימת שירצה, דוגמת מכונת האוטומאט, ואין כאן שום צורך לעזרת זולתו, וחשיב הדבר בידו לגמרי, שבכחו לעשות המעשה בלא שום סיוע דאחרים, ובכה"ג גם הגר"א ז"ל וסיעתו מודו דשרי.

והעולה מן המתבאר, דאין בהשארת האתר באינטרנט פתוח בשבת ויו"ט משום מו"מ בשבת, כיון דהישראל לא עביד מידי בשבת, וליכא נמי משום שכר שבת, דאין כאן שכר פעולת פועל או פעולת דבר, אלא תשלומי החפץ בלבד, וליכא נמי משום לפנ"ע, משום דאינו זקוק לעזרת זולתו במעשה הקניה, ולהכי לא דמי לתרי עברי דנהרא, ומשום מסייע נמי ליכא, דבמומר ליכא איסור מסייע, והלכך מצד שורת הדין אין מקום לאסור דבר זה, אלא דהבוטח בה' וסוגר את האתר בשבת, קדוש יאמר לו ותבוא עליו ברכה.

7 ועי' בספר **המקנה** קידושין נ"ו ע"א דנחלקו בזה רש"י שם ד"ה בין שוגג ותוס' שם ד"ה אבל.

8 ועי' **יד מלאכי** סי' שס"א שכתב לישב קושיא זו.

9 ועי' **פתחי תשובה** סי' קנ"א ס"ק ב' במאמר המוסגר בשם **המל"מ** הלי' מלוה ולוה פ"ד ה"ב ובשדי **חמד** מערכת וא"י כלל כ"ו ס"ק ט'.